

کتاب سال

محمود ارومیه‌چی‌ها

کتاب سال جمهوری اسلامی ایران طرحی است که با هدف بررسی و ارزیابی فرهنگ مکتوب هر ساله از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با مساعدت جمع کثیری از استادان حوزه و دانشگاه برگزار می‌شود. اولین دوره این طرح در سال ۱۳۶۳ اجرا شد که بر اساس آیین‌نامه کتاب سال در نخستین دوره - استثناء - کتابهای چاپ اول نشر شده از ۲۲ بهمن ۵۷ تا پایان سال ۶۱ در موضوعات مختلف بررسی شدند و در دوره‌های بعد در هر سال صرفاً کتابهای منتشر شده چاپ اول در سال قبل مورد بررسی قرار می‌گیرند و به پدیدآورندگان کتابهای برگزیده لوح تقدیر رئیس جمهوری اسلامی ایران و جوایز ارزنده‌ای اعطا می‌شود. در طی ۱۸ دوره برگزاری این طرح علاوه بر آثار تألیف و ترجمه شده، ۳۴ کتاب در حوزه تصحیح متون ممتاز شناخته شدند که فهرست آنها به تفکیک هر دوره تنظیم شده است. در خور ذکر است که در دوره‌های چهارم و هفدهم کتابی در تصحیح انتخاب نشد.

تاریخ نگارشهای عربی / تألیف فؤاد سزگین؛ ترجمه، تدوین و آماده‌سازی مؤسسه نشر فهرستگان؛ به اهتمام خانه کتاب. - تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۰ - ج. ۳ [جلد تاکنون]

مندرجات: ج. ۱. علوم قرآنی، حدیث، تاریخ، فقه، عقاید، تصوف. - ج. ۲. شعر. - ج. ۳. پزشکی - داروسازی، جانورشناسی - دام پزشکی. - ج. ۴. کیمیا - شیمی، گیاه‌شناسی - کشاورزی.

چهار قرن اول اسلامی عصر تأسیس و اعتلای فرهنگ اسلامی است - فرهنگی که بویژه در آثار مکتوب جلوه‌گر است. کتابشناسی مفصل

توصیفی و توضیحی این چهار قرن که به همت فؤاد سزگین به زبان آلمانی در ۱۴ مجلد فراهم آمده، بی‌تردید از منابع معتبر تحقیقی است و شایسته بود که به زبان فارسی هم برگردانده شود.

مؤلف در این اثر عمدتاً به بازسازی تاریخ ادبیات عربی، تألیف کارل بروکلمان، براساس منابعی که او با آنها آشنایی نداشته دست یازیده است. سزگین کتاب خود را براساس موضوع و در هر موضوع به ترتیب سال وفات مؤلفان تنظیم کرده است. البته کار او محدود به مؤلفانی است که پیش از ۴۳۰ ه. زیسته‌اند. وی در هر موضوع ابتدا مقدمه‌ای در پیشینه تحقیقات غربی و شرقی در آن باره بدست می‌دهد و در موضوعاتی که مستقیماً با تاریخ علوم ربط دارد، فصلی را با عنوان منابع می‌آورد و در آن، منابع هر علم را پیش از آن که وارد فرهنگ اسلامی شود به تفصیل به بحث می‌گذارد.

تاکنون ترجمه نه مجلد از این اثر سترگ انجام پذیرفته که چهار مجلد آن منتشر شده و موضوعات آنها بدین قرار است:

ج. ۱: علوم قرآنی (شامل قرائات و تفسیر)، حدیث، تاریخ، فقه، عقاید، تصوف / ج. ۲: شعر / ج. ۳: پزشکی - داروسازی، جانورشناسی - دامپزشکی / ج. ۴: کیمیا - شیمی، گیاه‌شناسی - کشاورزی / ج. ۵: ریاضیات / ج. ۶: نجوم / ج. ۷: احکام نجوم / ج. ۸: فرهنگ نگاری / ج. ۹: دستور زبان.

در خور ذکر است که کتابشناسی منابع مورد استفاده مؤلف در هر مجلد و اختصارات کتابخانه‌ها و فهرست‌ها و نمایه‌های کتابها، مؤلفان، مصححان و... به صورت در هم‌کرد در مجلد مستقلاً به زبان آلمانی نشر یافته که مؤسسه نشر فهرستگان به عنوان ج. ۱۰ ارائه خواهد کرد.

ترجمه کتاب با دقت و صحت و رعایت امانت از زبان اصلی (آلمانی) صورت پذیرفته، اصطلاحات به درستی به فارسی (و عربی) درآمده و در

ویراستاری کتاب نیز که مترجمان مختلف داشته، یکدستی و هماهنگی اعمال شده، دقت در ضبط صحیح و دقیق اعلام اشخاص و اسامی کتب رعایت شده است. آرایش مطالب درحروف‌نگاری و صفحه‌آرایی (تنوع حروف، شیوه چیدن عددها، عنوان بندی‌ها، شماره‌های پیاپی برای نامهای مؤلفان اصلی و کتابها) به نیکویی و زیبایی انجام شده، موجبات تسهیل و تسریع در بازیابی مطالب را فراهم آورده است.

برنامه‌ریزی، سرپرستی و هماهنگی اجرای این طرح عظیم و عرضه این اثر سترگ که تولید آن به مهارت‌های بسیاری نیاز داشته، ستودنی است.

رسائل الشهید الثانی / لژین

الدین بن علی العاملی المشهور بالشهید الثانی؛ تحقیق مرکز الأبحاث و الدراسات الاسلامیة، قم احیاء التراث الاسلامی؛ المشرف علی التحقيق رضا المختاری. - قم: بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۷۹ - ۱۳۸۰. ج ۲. نمونه.

کتابنامه

شهید ثانی از بزرگان فقهای شیعه امامیه است. این عالم جلیل کتب و رسالات بسیار در علوم و معارف اسلامی، بویژه فقه و حدیث، تألیف کرده که بعضی از آنها بسیار مشهور و متداول شده است. از آن جمله است کتاب مسالک الافهام فی شرح شرائع الاسلام، از کتب

معنبر فقه شیعه، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة (شرح لمعه) از کتب درسی فقه، منیه المرید فی آداب المفید و المستفید، کتابی ارزشمند در آداب دینی و اخلاقی تعلیم و تعلم.

این فقیه گرانمایه اکثر فرصت‌های زندگانی خود را در سفر و در محضر علما گذراند. مسافرت‌های بسیار و حضور او نزد اساتید مختلف و تلمذ در محضر دانشمندان مذاهب گوناگون و مطالعات دراز مدت و مداوم و حوصله شایان توجه ایشان در تأمل و تدقیق در مصادر و مراجع علمی، همه اینها

عواملی بود که مؤلفات و آثار شهید را به گونه‌ای پرداخت که برخی از آنها عملاً به صورت کتاب درسی درآمد که از عمق فکری، وضوح در تعبیر و روانی بیان، نظم و ترتیب خوشایند، عرضه صحیح مطالب و حسن ذوق و سلیقه در تبویب مباحث برخوردارند.

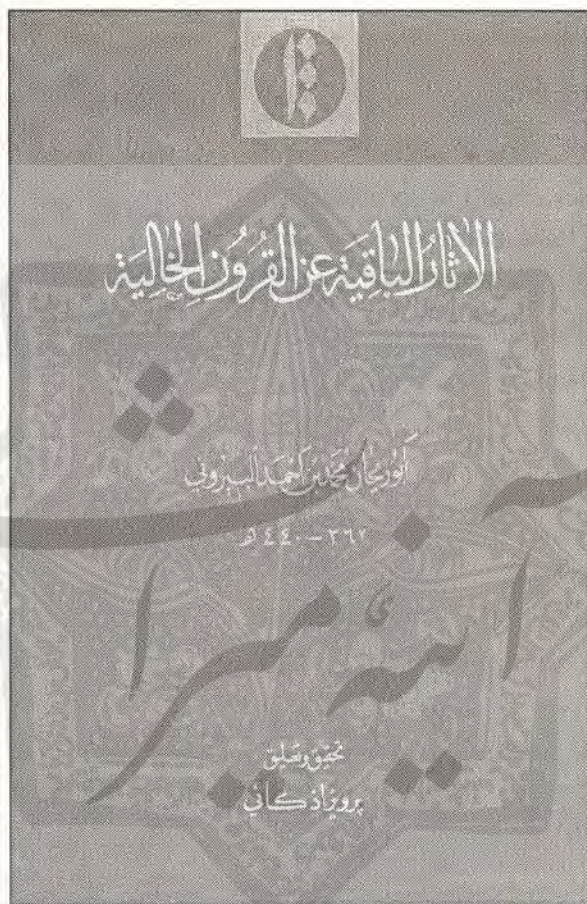
منزلت علمی این دانشمند عالیقدر و شهید سعید و جایگاه رفیع او در میان فقهای شیعه اقتضای آن را دارد که هرگونه اثر علمی به جای مانده از او تصحیح و تنقیح و منتشر شود. آن بزرگوار علاوه بر آثار علمی بلند و پر برگ و بار، رساله‌های خردی نیز دارد که در آنها به مباحث گوناگون پرداخته است و اکنون مجموعه رسائل ایشان به اهتمام مرکز مطالعات و

تحقیقات اسلامی دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم توسط جمعی از فضلا به سرپرستی و اشراف و نظارت دقیق محقق گرامی حجة الاسلام رضا مختاری در دو مجلد تصحیح و نشر یافته است. ایشان برخی از رساله‌ها را مستقیماً تحقیق کرده و بر تحقیق رساله‌های دیگر نظارت داشته و آنها را بازنگری کرده است.

مجلد اول عمدتاً در باب مباحث فقهی است و رساله‌هایی درباره اجتهاد و تقلید، طهارت، صلاة، حج، طلاق و میراث را شامل است. موضوعات رساله‌های مجلد دوم درباره تفسیر، کلام، اخلاق، اصول فقه، تراجم و رجال، اجازات و... است.

تتبع وافی در شناسایی و دستیابی به نسخ خطی رساله‌ها، حتی دستیابی به برخی نسخه‌های به خط مؤلف شهید، رعایت اصول و ضوابط تصحیح و تحقیق مثنون، درج پاورقی‌های ممتع، حسن تعریب از ویژگی‌های تحقیق حاضر است. ضمناً در تحقیق متن

تمام آیات، احادیث و اقوال مصدریابی، و به منابع متعدد ارجاع شده است. منبع‌یابی دقیق اقوال به واقع کار دشواری است. محققان به استخراج منابع اقوال که شهید صاحبان اقوال را نقل می‌کند و عین مطلب را می‌آورد، بسنده نکرده‌اند، بلکه آنچه را اشاره کرده نیز منبع‌یابی کرده و آورده‌اند.

به ابتکار کتابخانه مجلس شورای اسلامی که خود یکی از بزرگترین گنجینه داران نسخ خطی است، از سال ۱۳۷۹ مراسمی تحت عنوان تجلیل از پاسداران میراث ارزشمند نس

ه های خطی در این مکان فرهنگی برگزار می گردد. در سال جاری (۱۳۸۱) نیز کتابخانه مجلس با دعوت از اساتید و محققان بنام کشور با تشکیل شورای عالی علمی و با مشورت و مساعدت ایشان، مقدمات انجام این کار را پی ریزی نمود و قرار شد که در محورهای تصحیح متون، مقالات، مجلات، ناشرین، اهدا، حفاظت و نگهداری، کتابداری، اطلاع رسانی (نرم افزار و خدمات کامپیوتری) نسخ خطی و با تشکیل گروه های علمی، کار دآوری و ارزیابی آثار با مشارکت بیشتر و بهتر متخصصین فن انجام شود تا نتیجه کار از صحت و دقت بیشتری برخوردار باشد. همچنین از مرحوم محمدتقی دانش پژوه، عالم فرهیخته و برجسته کشور تجلیل به عمل آمد که در همین راستا حدیث عشق ۲ که شامل برخی از مقالات ایشان در زمینه نسخه شناسی و زندگی نامه آن مرحوم است، تنظیم و منتشر شد. علاوه بر این شماره ۱۷ پیام بهارستان، نشریه داخلی کتابخانه مجلس، به ویژه نامه استاد دانش پژوه اختصاص یافت.

افراد و آثار برگزیده سومین آیین بزرگداشت حامیان نسخ خطی

۱- محور فهرست نگاری نسخ خطی

در این محور با بررسی ۱۹ فهرست منتشره شده اثری به عنوان برگزیده انتخاب نشد، اما سه نفر از فهرست نگاران، شایسته تقدیر شناخته شدند:

۱- حضرت حجت الاسلام و المسلمین سید احمد حسینی اشکوری به دلیل وارد نکردن مطالب زاید بر فهرست، در سه فهرست منتشره: الف- فهرست نسخه های خطی خورشید گردیزی (ملتان- پاکستان).
ب- فهرست نسخه های خطی کتابخانه مفتی الشیعه (قم- ایران)
ج- فهرست نسخه های خطی کتابخانه مدرسه آیت الله بروجردی (قدس سره) (کرمانشاه- ایران).

۲- جناب آقای سید محمد طباطبایی بهبهانی (منصور)، مؤلف جلد بیست و چهارم فهرست نسخه های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (کتاب های اهدایی سید محمد صادق طباطبایی) به دلیل صحت استناد عناوین و مولفین آثار و رعایت حداکثر دقت در معرفی منابع.

۳- جناب آقای دکتر سلیم نیساری، مؤلف کتاب نسخه های خطی حافظا (سده نهم) به دلیل تلاش ارزنده در شناسایی نسخه های دیوان حافظا که منجر به تهیه معتبرترین طبع این دیوان گردید.

۲- محور تصحیح متون

۱- در رشته ادبیات فارسی، هفت دیوان محتشم کاشانی (دو مجلد)، به تصحیح دکتر عبدالحسین نوایی و آقای مهدی صدری برگزیده، و دیوان ظهیرالدین قاریابی به تصحیح استاد فقید مرحوم دکتر امیرحسین یزدگردی شایسته تقدیر گردید.

۲- در رشته تاریخ و جغرافیا، روضة الصفا به تصحیح آقای جمشید کیانفر برگزیده گردید.

۳- در رشته فقه و اصول، کفایة المحصلین فی تبصرة احکام الدین (دو مجلد) به اهتمام حضرت آیت الله شیخ جعفر سبحانی برگزیده شد.

۴- در رشته عرفان و تصوف، احوال و سخنان خواجه عبیدالله احرار به تصحیح آقای عارف نوشاهی برگزیده گردید.

۵- در رشته علوم و فنون، الاثار الباقیه عن القرون الخالیه به تصحیح دکتر پرویز آذکایی برگزیده، و الادوار فی الموسیقی به تصحیح آقای آریو رستمی شایسته تقدیر شد.

۶- در رشته ادبیات عرب، گنجینه بهارستان (ادبیات عرب) به اهتمام آقای محمد باهر برگزیده گردید.

۷- در رشته فلسفه و کلام، الصراط المستقیم به تصحیح آقای علی اوجبی برگزیده، و الجوهر النضید به تصحیح آقای محسن بیدارفر شایسته تقدیر گردید.

۸- در رشته علوم قرآنی و روایی، سعد السعود للنفوس به تحقیق مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم برگزیده شد.

۹- کتاب این برگ های پیر تصحیح آقای نجیب مایل هروی به اتفاق آرای هیأت داوران گروه تصحیح به عنوان اثر ویژه برگزیده شد.

۱۰- در بخش پایان نامه ها، سفینه خوشگو (دفتر دوم) به تصحیح سید کلیم اصغر شایسته تقدیر گردید.

۳- محور مقالات

۱- مقاله مقامات کهن و نویافته ابوسعید ابوالخیر به قلم دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی (چاپ شده در نامه بهارستان، ش ۴).

۲- مقاله آثار المضمون غزالی در مجموعه فلسفی مراغه، به قلم دکتر نصرالله پورجوادی (چاپ شده در معارف، ش ۲، س ۸۰).

و مقالات ذیل به عنوان شایسته تقدیر انتخاب گردید:

۱. (مقاله سفینه تبریز کتابخانه ای بین الدفتین به قلم استاد عبدالحسین حائری (چاپ شده در نامه بهارستان، ش ۴)

۲. مقاله خورشیدی دیگر از افق شاهنامه شناسی به قلم جناب آقای سجاد

۳ - از کتابخانه ملی تهران، مجموعه اهدایی خاندان آیت الله حاج شیخ جعفر شوشتری، تعداد ۵۳۷ جلد وقف در سال ۱۳۷۸.

۴ - از کتابخانه مجلس شورای اسلامی، مجموعه اهدایی خاندان آیت الله معزی دزفولی، تعداد ۴۲۰ جلد وقف در سال ۱۳۷۲.

- و مجموعه اهدایی جناب آقای محمدعلی کریم زاده، ۱۰۰۰ جلد وقف در سال ۱۳۷۸.

۸- محور حفاظت و مرمت

ضمن قدردانی از تلاش بی‌شائبه اساتید پیشکسوت در این رشته چون مرحوم استاد حسین عتیقی، استاد جواد رفوگران، مرحوم استاد حریرساز و استاد بیوک احمدی و دیگر اساتید این رشته نفرت برگزیده و شایسته تقدیر به شرح ذیل اعلام می‌شوند:

- ۱ - آقای حمید لطفی نفر برگزیده در مرمت آثار کاغذی.
- ۲ - آقای دکتر محمد قهری نفر برگزیده در آسیب‌شناسی، حفاظت و نگهداری.
- ۳ - آقای حسن فیضی راد نفر برگزیده در بازسازی و مرمت جلد‌های چرمی.
- ۴ - آقای مجید فداییان نفر برگزیده در ساخت و مرمت جلد‌های روغنی (لاکی).

و نیز سرکار خانم طاهره نبئی به عنوان شایسته تقدیر در مرمت آثار کاغذی و اسناد تاریخی انتخاب شدند.

۹- محور مجلات

هیأت داوران سمینار حامیان نسخ خطی ضمن تقدیر و سپاسگزاری از مجله پیام بهارستان به خاطر انتشار بیشترین سرمقاله، مقاله، گزارش، مصاحبه، خبر و تصویر نسخه‌های خطی در ده شماره منتشر شده از آبان ۱۳۸۰ الی شهریور ماه ۱۳۸۱ و مجله تخصصی نامه بهارستان به جهت کیفیت ارائه مقالات، گزارش خبر، تصویر نسخ خطی و ترجمه در یک شماره منتشر شده فاصله زمانی فوق با اکثریت آراء مجله کتاب ماه (کیات) را به خاطر انتشار دو شماره ویژه‌نامه تخصصی در موضوع نسخ خطی و هفت شماره نیمه تخصصی در همین موضوع در دایره زمانی فوق و تفوق از جهت فنی و ژورنالیستی به عنوان مجله برتر انتخاب نموده است، ضمن آن هیأت داوران مجله تخصصی آینه میراث را به خاطر انتشار دو شماره در دامنه تاریخی آبان ماه ۱۳۸۰ الی شهریور ۱۳۸۱، و به جهت کیفیت ارائه مطالب و ساختار فنی نشریه در میان بیست و یک عنوان نشریه منتشره در موضوع نسخ خطی، کتاب‌شناسی و سندشناسی شایسته تقدیر دانسته است.

آیدنلو (چاپ شده در کتاب ماه، ادبیات و فلسفه، ش ۴۸).

- ۳ - مقاله ماجرای اسناد مشروطه و توبه نامه باب به قلم جناب آقای سیروس پرهام (چاپ شده در نشر دانش ش ۱، س ۸۱).
- ۴ - مقاله آیا فرهنگ تحفة الاحباب از حافظ اوبهی است؟ به قلم دکتر علی اشرف صادقی (چاپ شده در نشر دانش، ش ۱، س ۸۱).

۴- محور کتابداری نسخ خطی

- ۱ - آقای عباس زارعی مهرروز از بخش خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه بوعلی سینای همدان.
- ۲ - آقای سید صادق آصف معروف به حسینی اشکوری از مرکز احیاء میراث اسلامی قم.
- ۳ - آقای اکبر تقی‌پور از کتابخانه مرکزی تبریز، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی تبریز، آذربایجان شرقی.

۵- محور ناشرین نسخ خطی و اسناد

در این محور با ارزیابی عملکرد ۴۰ ناشر، انتشارات اساطیر به عنوان ناشر برگزیده و مرکز نشر دانشگاهی و نشر قطره شایسته تقدیر گردیدند.

۶- محور اطلاع رسانی (نرم افزارهای نسخ خطی)

در این محور با ارزیابی نرم افزارهای نسخ خطی، پنج نرم‌افزار رایج و فعال ارزیابی گردید که نرم‌افزار نسخ خطی پارس آذرخش به عنوان برترین نرم‌افزار موجود برگزیده شد.

شایان ذکر است که نرم‌افزار مذکور به سفارش کتابخانه آستان قدس رضوی تهیه شده است.

۷- محور اهدای نسخ خطی

- ۱ - مجموعه اهدایی مقام معظم رهبری در حدود ۵ هزار جلد به کتابخانه آستان قدس رضوی.
- ۲ - از کتابخانه آستان قدس رضوی، مجموعه‌های استاد زین الدین جعفر زاهدی، تعداد ۱۱۹۱ جلد وقف در سال ۱۳۷۷.
- و مجموعه اهدایی حاج سید عبدالباقی آیت اللهی شیرازی، تعداد ۵۲۶ جلد وقف در سال ۱۳۷۴.
- و مجموعه اهدایی بنیاد شهید تهران، تعداد ۱۷۵ جلد وقف در سال ۱۳۷۸.
- و مجموعه اهدایی آیت الله سید محمد تقی حکیم، تعداد ۱۲۵ جلد وقف در سال ۱۳۷۹.